

A liturgikus reform még el sem kezdődött

A modern egyháztörténelem talán legreménytelibb mozgalma a XIX. század végén kezdődött, az 1920-as, 30-as években már gazdagon gyümölcsöző liturgikus apostolság volt. A közelmúltban az a hamis benyomás alakult ki az emberekben, hogy ez a liturgikus mozgalom a II. Vatikáni zsinat konstitúciójában és a zsinat utáni rendeletekben, a „liturgikus reformban” célhoz ért. Most, hogy ismét többet olvasom a mozgalom klasszikus irodalmát, az a meggyőződés erősödött meg bennem, hogy a liturgikus megújulás ügye tévútra került.

Ha a liturgikus reformmozgalom gazdag, sokfelé ágazó gondolatrendszerének és gyakorlati munkájának magvát, vagyis a részleteket megvilágító alapeszmét keressük, két tételhez jutunk. Egyik a liturgia mivoltát érinti, másik pedig az egyház életében betöltött szerepét.

1. A liturgiának számos áldásos hatása van az egyénre és a közösségekre, de ezeket nem szabad összetéveszteni a liturgia lényegével. A liturgia: mindenekelőtt és mindenkifölött kultusz-misztérium, tehát benne ténylegesen, objektíve megjelenik Krisztus és az ő üdvösségműve. „A keresztyény liturgia Krisztusnak az egyházban és az egyház által rituálisan megvalósuló megváltás-műve, vagyis az Isten üdvözítő cselekedete a jelek fátyola alatt” (Odo Casel OSB). Minden olyan törekvés, felfogás, mely ezt elhomályosítja, kicseréli vagy gyengíti, minden olyan beállítás, mely a liturgia kateketikus, buzdító, moralizáló, közösségi, élményszerző, stb. mozzanatát elébe helyezi az objektív isteni műnek, az egyházi életet éppen legfontosabb összetevőjében hamisítja meg.

Ez más szóval azt jelenti, hogy a liturgia *objektív esemény*, melyben nem mi vagyunk a főszereplők, hanem Isten. Az olyan törekvés, mely a személyességet, a látszólag(!) emborszabásút erőlteti, mely túlhangsúlyozza az akarat, az alkotás, a rendezés, a fantázia pszichologikumát, az összetéveszti a liturgiát valami mással.

Ez továbbá azt jelenti, hogy a liturgia *meghatározott tartalom*, mely hozzá illő formában (megfelelő „jelek fátyola alatt”) jelenik meg. A mise, a szentség-kiszolgáltatás, a zsolozsma nem pusztá keret, mely tetszőleges tartalommal megtöltve válna hitelessé.

A liturgia *közösségi jellege* elsősorban annak objektív tartalmát, illetve a közösségnek az objektív tartalomra irányulását jelenti. Az egyéni (individuális) szubjektívizmusnál nem csekélyebb elfajzás a közösségi szubjektívizmus. A privát szubjektívizmus győgyszere nem a közösségi szubjektívizmus, hanem az isteni objektivitás.

Továbbá mindez azt jelenti, hogy ha a liturgia a jelek — tehát a konkrét szavak, szövegek, mozdulatok, szimbólumok — fátyola alatt rejtő objektív isteni tartalom, akkor a papság, a hívek, a hitoktatás, a közösség azzal teheti a legtöbbet a liturgiába való bekapcsolódás érdekében, hogy befogadja, asszimilálja, megérti a jeleket és a jelek mögött rejlő tartalmakat. Aminek részesévé lettünk személyünkben, önerőfeszítésünk nélkül, Isten ajándékozó jóvoltából, azt kell megpróbálnunk most már saját erőfeszítésünkkel felfogni, feldolgozni: „... ut quae sollemni celebramus officio, purificatae mentis intelligentia consequamur”. Ezt a megértést szolgálta valaha a liturgikus mozgalom teológiai—nyelvészeti—történeti irodalma (magasabb szinten) és gazdag módszertára (pasztorális szinten).

Nos, a liturgikus mozgalom első céljának megvalósításától a II. Vatikáni zsinat után távolabb vagyunk, mint 50 éve. A liturgiát a mai közgyakorlat és közgondolkodás sok mindennek tekinti, de legkevesbé kultusz-misztériumnak. Valaha a liturgia lényegének hiányos ismeretére panaszkodtak. Ma ennek félreismeréséről beszélhetünk, s ez még

súlyosabb következményekkel jár. A liturgia pasztorális eszközzé degradálva, egyéb célok (oktatás, térítés, közösségi élmény, legjobb esetben: kegyelemforrás) szolgálatába állítva, hatékonyságát eszerint mérve a misztériumot evilági szintre szállítjuk le, antropomorfizáljuk. Ha az engedelmesség sokakat meg is óv attól, hogy az egyház liturgikus törvényeit elhagyják, ez még nem pótolja a liturgia helyes felfogásának erejét. A liturgia objektív elemeinek elsajátítása, azok tartalmába való behatolás, tiszteletteljes elmélyülés, az egyes szavak, szövegek és más jelek megismerése — amint tudom — abbamaradt mind a magasabb (teológia), mind a gyakorlati (papképzési) és még gyarkolatibb (pasztorális) szinten. Ha liturgikus tanítás egyáltalán még létezik, az többnyire önkényes belemagyarázásokot, a liturgia ürügyén egyébről-beszélést jelent. A liturgikus reform még meg sem kezdődött.

1. A liturgikus mozgalom másik célja az volt, hogy a fentiek értelmében felfogott kultusz újra az egyház tevékenységének középpontjába kerüljön. A második évezredben, de különösen az utolsó 2–300 évben az egyház élettevékenysége nagymértékben szétforgácsolódott, s az önmagukban helyes elemek tartalmilag is, formailag is egyre távolabb kerültek egymástól. A részterületek, az áramlatok, az eltérő hangsúlyok és irányok külön-külön mind méltánylandók, szerves összetartozás híján azonban pasztorális „vesszőparipák” kuszaságába torkolltak. A legnagyobb tisztelettel, de érzékeltetés gyanánt mégis álljon itt egy kis szógyűjtemény: kongregációk, hittánóra, cserkészet, Mária-jelenések, karácsonyi misztériumjáték, lelkigyakorlat, Neue Theologie, rózsafüzér társulat, KALOT, kereszténydemokrácia, búcsújárás, népszerű egyházi emberek kultusza, ökumenikus ájtatosságok, katolikus szabadegyetem, bázisközösségi összejövétel... A szótár heterogén, de az is akar lenni, mert a mögötte álló valóság is az. Nincs a felsorolt dolgok közt egy sem, mely önmagában ne lenne fontos, de nem érezzük-e a szétparcelálódás veszélyét; azt a veszélyt, hogy adott esetben csak a lényeg veszik el? Hogy aránytalanságok keletkeznek? Hogy nincs egy központi gondolat és központi gyakorlat, mely mindent a „helyére tenne”?

A zsinat világosan kimondta, hogy az egyház életében a liturgia „a csúc és a forrás”. Aki keresztény, annak nem lehet fontosabb dolog, mint a megváltás műve, márpedig az a liturgiában valósul meg és kerül kiosztásra napról napra („... quoties ... celebratur, opus nostrae redemptionis exseritur”). S még a hittanításban is: a liturgia tárja fel a legteljesebben, a legarányosabban, ugyanakkor életszerű formában a keresztény hit lényegét. A liturgikus apostolság célja tehát az volt, hogy minden ember és minden közösség közös és legfontosabb vallási tapasztalatát a liturgiából merítse, méghozzá minél bőségesebben. Ha a megváltás művének állandó gyakorlatában szentségileg is, értelmével, vallási kultúrájával is megkapaszkodik, akkor nyugodtan fordíthatja figyelmét a speciális értékek, élmények vagy szolgálatok felé, azok szerves kapcsolatban fognak maradni a központi értékekkel.

E feladat gyakorlati megvalósítása két dolgot kíván. Az egyik: „operi Dei nihil praeponeatur” — vagyis az istentisztelet ügyének semmit elébe tenni nem szabad. A papság, a szolgálattévők, az egész közösség számára az első és leglényegesebb kötelesség: a liturgia minél gazdagabb, méltóbb, felkészültebb, s az egész közösséget magába foglaló bemutatása. Erre kell buzdítania a hittanításnak. A figyelmet és időt nem szabad sajnálni a szertartások gondos előkészítésétől. A külső, mondhatni technikai felkészülés éppoly fontos, mint a belső, szellemi. A templom tisztasága, ékessége, az énekek és asszisztenciának méltó rendje nem pótolja, hanem serkenti a belső részvételt. — A másik terület: a liturgikus pedagógia, helyesebben, a keresztény pedagógia alapvetően liturgikus (misztagogikus) jellege. Nem is elsősorban elvek fejtegetésével, hanem a liturgikus szövegek megtanításával, a liturgikus fogalomkincs átadásával, a szertartásokon való részvételre neveléssel. Nem a liturgiát lehúzza a „mai ember” szintjére, hanem a „mai embert” felemelve a liturgia szintjére.

Nos, a liturgikus mozgalom második céljának megvalósításától a II. Vatikáni zsinat után távolabb vagyunk, mint 50 éve. Az egyházi élet és a pasztorációs gyakorlat szétforgácsoló-dása fokozódott. Az egy-egy ember figyelmében főhelyre került részcek szinte mániákká terebélyesedtek. Az egyházi életterületek, pasztorációs „módszerek”, közösségi programok tartalmilag egyre távolabbra kerültek a liturgiától is, egymástól is. A liturgikus szövegek, a liturgia által közvetített tartalmak normatív jellege fel sem merül a napi gyakorlatban, ezért maga a keresztény tanítás is szervesen, aránytalan, heterogén, sőt nem egyszer heterodox. A hitoktatási, hirdetési gyakorlatban még inkább visszazorult a liturgia által közvetített őskeresztény szellemiség, melyről Casel helyesen azt írja: „Az őskereszténység az igazi kereszténység próbaköve...nem pusztán történelmi jelenség, hanem teológiailag nézve az a forma, amelyben Isten kinyilatkoztatása Krisztusban a világba lépett, s ezért az egyház isteni modellje”. — A liturgiára fordított figyelem, idő, energia a „maradvány”-elv áldozata. Jó, ha a karácsonyi misztériumjáték többhetes betanítása mellett marad néhány perc a karácsonyi nagymise előkészítésére... hogyan is gondolhatnánk még karácsonyi zsolozsmára, vagy a miseszövegek előzetes átelmélkedésére? És ha mindez egy-egy helyen, egyesek buzgósága által meg is valósulna, ez kivétel, s nem az egyház normális gyakorlata.

A dolgok bizonyára sok külső ok miatt is így alakultak. Nem feladatunk azokat elősorolni. De úgy vélem, egy nagy csalódásnak is áldozatai lettünk: azt hittük, a liturgikus reform lényege néhány külső változás és főleg az anyanyelvre való áttérés. Ha így lenne, nagyon könnyű volna! De ha a gondolatot nem értjük, akkor magyarul sem értjük. Könnyebb persze valamit a gondolat helyébe dugni, mint annak megértésén fáradozni. 50 évvel ezelőtt még világos volt — talán éppen azért, mert a latin kemény héját fel kellett törni —, hogy a liturgikus megújulásért fáradozni kell, hogy a liturgikus mozgalom „apostolságot” kíván. A zsinati „változások” lefegyverezték a mozgalmat.

A liturgikus mozgalom tetszhalott. A liturgikus reform még el sem kezdődött.

NAGY GÁSPÁR

Seattle-i kis „elégia”

*A San Juan Airlines félelmes minigépén
búcsúcsók a gyönyörű félvér lánynak
és búcsútmák a mögöttünk ülő négy apácának
mormolom ám: billeg ez bizony*

*nagyon és azon felül
billeg a kép tengelye
alig navigál aki belül*

*még kiegyenesül a félkör
lépcsőkön jövünk alá
az öblöt nap fakítja de kék így is
és gyönyörű innen Seattle
ha már lent: Seattle-i elégiákat irok!
még egy utolsó csípődobás
aztán égszürke beton
mondja a félvér lány hogy vértelen
fehér vagyok*

(1988. szeptember)